

2. Грачев М. Демократия: методология исследования, анализ перспектив/ М. Грачев, А. Мадатов. – М.: «АЛКИГАММА», 2004. - 128с.
3. Сталый розвиток міст за участю громад: уроки з досвіду впровадження «Муниципальної програми врядування та сталого розвитку» / – Київ: ПРООН/МПВСР, 2008. – 48 с.
4. Нове покоління незалежної України (1991–2001 рр.): Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2001 р.) / Кол. авт.: В. А. Головенько та О. О. Яременко (кер-к) та ін. – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2002.– 211 с.
5. Переглянута Європейська Хартія щодо участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eucharter.pedagog.org.ua/>.

УДК 330.341.1:338.43.01/02

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КЛАСТЕРНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Червяков І.М. – к.е.н., доцент, ПВНЗ «Херсонський економічно-правовий інститут»

Постановка проблеми. Впровадження інновацій призводить до якісного переходу, що приводить регіональну економічну систему до технологічного стрибка. Регіональне об'єднання виробників дозволяє лідирувати на ринку комплексам, а не окремим підприємствам, що відповідає сучасним вимогам розвитку ринкової економіки, що виражається, зокрема, і в скороченні трансакційних витрат, раціональному використанні природних і людських ресурсів.

Стан вивчення проблеми. Теоретичним і прикладним аспектам реструктуризації та реорганізації регіональних промислових комплексів присвячені розробки, представлені у наукових працях, таких науковців, як В. М. Заболотного, А. М. Власової, Б. А. Жаліло, С. М. Козаченка та інших. Ґрунтовний доробок щодо сформування та використання нової системи функціонування промисловості в умовах нестабільного середовища та економічного розвитку регіонального промислового комплексу в контексті забезпечення ефективності функціонування національної економіки здійснено вітчизняними науковцями: О. М. Алимовим, Б. М. Данилишиним, В. В. Микитенко, О. І. Тимченко, В. Ю. Худолей, А. І. Чухно, Л. Г. Чернюк, О. С. Шнипка та іншими.

Завдання дослідження. Метою статті є розробка теоретичних, методологічних та прикладних засад формування стратегії реструктуризації та реорганізації регіональних промислових комплексів та механізмів її реалізації шляхом створення регіональних зон інноваційного розвитку.

Результати дослідження. З іншого боку, прогресивний ефект, який досягається завдяки об'єднанню технологічних досягнень компаній, що знахо-

дяться на одній території або суміжних територіях, сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіонів, що відповідає стратегічним напрямкам їх соціально-економічного розвитку - підвищення рівня та якості життя населення. [1]

Процес формування інноваційного кластеру впливає на інтеграцію інтелектуальних, технічних, технологічних і фінансових ресурсів далеко за межами самого кластеру, сприяючи розвитку регіону та національної економіки в цілому. Місцеве співтовариство отримує в особі кластеру двигун соціально-економічного зростання, що підвищує конкурентоспроможність учасників усіх рівнів економічної системи регіону. Інтеграція інтелекту і капіталу, формалізована через кластерний підхід, створює передумови для формування єдиного економічного простору на територіях декількох регіонів, а в деяких випадках і країн.

Економічний прогрес здійснюється не зусиллями окремо взятих великих, середніх і малих підприємств, а діяльністю груп компаній, об'єднаних за різними ознаками, умовами та передумовам. Відомо, що такі об'єднання можуть мати вертикально, горизонтально і регіонально орієнтовані структури. Зростаюча потреба в таких об'єднаннях продиктована, в тому числі, і необхідністю впровадження інноваційних технологій в управлінні. У свою чергу, впроваджувальні ініціативи вимагають нових форм об'єднання зусиль економічними агентами. Вони успішно реалізуються в такій формі об'єднання, як кластер. [2]

Суттєвою ознакою кластеру, на відміну від корпорації, асоціації та інших видів об'єднань вважається допустимість відносної незалежності учасників об'єднання, відсутність директивних способів прийняття адміністративних та інших рішень зі сфери управління і, як наслідок, допустимість виникнення конкуренції серед учасників кластеру. Продукт, що висувається на ринок учасниками кластеру, є його об'єднуючою основою, і компанії, що виробляють такий продукт, є ядром кластеру. У кластер, з метою забезпечення фінансових, інноваційних, консалтингових, наукових, технологічних, інжинірингових та інших складових входять відповідні організації, підприємства, компанії та установи як у якості виробників, так і в якості постачальників товарів і послуг. Таким чином, цілеспрямована діяльність учасників кластеру спрямована на випуск кінцевої продукції, найкращим чином виробленої саме даними кластером, що забезпечується внутрішній взаємодією учасників з одного боку і єдиним логістичним вікном для забезпечення виходу в зовнішнє середовище.

Кластерне управління економікою є однією з теорій щодо формування та розвитку конкуренції. У зв'язку з цим, викликає інтерес застосування портерівської моделі ромба в якості теоретичної основи застосування кластерного підходу на рівні промислової політики регіону. Дана модель відображає систему певних показників, що характеризують конкурентні переваги соціально-економічної системи регіону. У ці показники входять дані по: людським і природним ресурсам; науковому потенціалу; інфраструктурі і загальній якості життя в регіоні; динаміці розвитку попиту в кількісному вираженні і т.д. [3]

У відношенні галузей, що входять в кластер, розглядаються такі показники, як особливості стратегії і структури, наявність конкуренції, мета, стратегія і організація. Істотними є також змінні значення, які мають вплив на со-

ціально-економічну обстановку регіону: вплив державної політики і випадкових (форс-мажорних) подій.

Актуальність застосування кластерного методу на рівні регіону продиктована необхідністю організації міцної кооперації між учасниками кластеру, що найкращим способом досягається на єдиній адміністративній території. Необхідність збільшення ролі системи управління регіоном при ринковому розвитку економіки вимагає інноваційних методів, пропонує кластерним підходом. Переваги використання кластерного методу при здійсненні управління регіоном полягають у притаманній кластеру здатності сприяння розвитку конкуренції, забезпеченні ефективного міжгалузевого співробітництва, максимальному сприянні у поширенні інноваційних технологій, методик, інформаційного обміну. В якості системи, що об'єднує схожі виробництва, кластер сприяє розвитку таких механізмів, як стандартизація та внутрішня спеціалізація, що збільшують ефективний обмін інноваційними ідеями, фахівцями та підвищують, в кінцевому рахунку, продуктивність праці. Створюючи концентрацію конкуруючих підприємств, постачальників і покупців, кластери сприяють розвитку спеціалізації великих і середніх виробництв, одночасно забезпечуючи діяльність малим підприємствам і створюючи особливу форму інноваційної діяльності, іменовану сукупним кластерним продуктом. [9]

Іншим ефектом від розвитку кластерів є створення системи з розповсюдження технологій, що володіє безперечною перевагою перед спонтанним поширенням знань і винаходів. Така система є джерелом формування стійкого зв'язку між господарюючими суб'єктами, об'єднаними в кластерну мережу, і забезпечує перехід винаходів в інновації а їх, у свою чергу - в конкурентні переваги. Це зумовлює необхідність все більш тісної співпраці та кооперації між учасниками кластеру, одночасно ставлячи їх перед ризиком повної, або часткової втрати своєї виробничої та фінансової незалежності. Наслідком успішного розвитку кластеру має стати участь регіональної системи управління в процесі його інвестування.

Прийнято виділяти кілька основних властивостей кластеру, поєднання яких і визначають вибір кластерної стратегії. При здійсненні стратегічного планування та управління регіоном необхідно визначити його основні кластери, а в разі неможливості винесення висновку про їх ефективність - відстежити точки зростання, які можуть послужити заставою побудови тих чи інших кластерів. Визначення точок зростання здійснюється в тих галузях, які є в регіоні системоутворюючими. [8]

Процес формування інноваційно-орієнтованого кластеру впливає на інтеграцію інтелектуальних, технічних, технологічних і фінансових ресурсів далеко за межами самого кластеру, сприяючи розвитку регіону та національної економіки в цілому. Інтеграція інтелекту і капіталу, формалізована через кластерний підхід, створює передумови для формування єдиного економічного простору на територіях декількох регіонів, а в деяких випадках і країн. Навколо ядра кластеру, в якості якого виступає велика компанія або група компаній, формується особлива інфраструктура, яка діє, спираючись на численні вертикальні і горизонтальні зв'язки.

Державна політика щодо підтримки кластерів реалізується в чотирьох напрямках:

- Через пряму бюджетну підтримку розробки та впровадження інноваційних технологій і товарів;
- непряму підтримку зміною податкового законодавства та застосуванням адміністративного регулювання;
- підтримкою критично важливих для впровадження інновацій ланок господарської інфраструктури;
- інвестиціями в систему освіти.

У багатьох країнах уряди прагнуть до створення інноваційних кластерів на території своїх держав, вносячи при цьому істотні поправки в свою промислово-інвестиційну діяльність і переходячи від персональної оптимізації діяльності підприємств і галузей до політики створення умов для вільної конкуренції, розвитку відносин між учасниками бізнес-процесів. [7]

Організаційна структура управління кластером передбачає наявність: системи цілей і їх розподілу серед різних управлінських ланок цієї системи; складу підрозділів та організації внутрішньосистемних зв'язків; розподілу функцій і завдань, прав і обов'язків всередині організації, які визначають співвідношення децентралізації і централізації.

Внутрішніми факторами розвитку кластеру виступають управлінська стратегія, яка приймається учасниками кластеру, його масштаб і територіальне розташування, технологічний і виробничий потенціал, структура управління і розподілу завдань. Керованість кластеру має на увазі не директивну політику головної компанії, яка є ядром кластеру, або групи компаній, а існування інфраструктури, приймаючої різну організаційно-правову форму, впроваджувальну, виробничу або торговельну спеціалізацію, визначальну характеристику відтворювального елемента в загальній технологічній системі кластеру. [6]

Для створення кластеру, як і будь-якого іншого об'єднання, необхідна ініціатива його учасників, розуміння ними цілей і завдань формованого об'єднання, наявність доброї волі з боку системи управління територією. Представники системи управління регіоном зацікавлені у створенні кластерів з метою підвищення ефективності економіки, залучення в регіон нових технологій, вирівнювання експортно-імпортного балансу території. Зарубіжний досвід використання кластерного підходу, досліджений у дисертації, демонструє, що всі ці очікування виправдовуються при грамотному підході до формування кластеру та обліку регіональних особливостей.

Історія розвитку кластерів налічує більше трьох десятиліть, вони представлені практично у всіх розвинених країнах і в деяких державах з економікою, що розвивається. Кластери одного типу мали пріоритети перед кластерами інших типів, процес їх розвитку перерозподіляв акценти і ефективність від застосування тієї чи іншої моделі. Відомо, що в світі не існує єдиної моделі успішного кластеру, що вимагає додаткових досліджень кластерного підходу до управління економікою. Адміністративні та інші напрацювання в цій галузі управління потребують порівняльного аналізу і висновків, які могли б представляти практичну користь для застосування в регіонах України. [4]

У процесах управління формуванням кластерів необхідно враховувати особливості існуючих в регіоні умов, поставлених цілей регіонального розвитку. Видозміни в системі регіонального управління, викликані необхідністю реалізації кластерного підходу, вимагають модифікації існуючої системи

управління, зокрема, схеми організації процедур ситуаційного аналізу і прийняття рішень. Однією з особливостей кластерних структур в регіональній економіці є збереження кожним з учасників самостійності, цілісності та свободи вибору рішень.

Як правило, внутрішньокластерні взаємодії відображають лише ключові позиції, вимоги, виконання яких забезпечує системну цілеорієнтованість окремих елементів. Це означає, що найбільш цілісним економічний кластер може бути представлений на стратегічному рівні управління. На тактичному рівні необхідна координація дій учасників кластеру, що виключає протиборотство окремих елементів, узгодженість в досягненні стратегічних цілей. На оперативному рівні кластер може розглядатися як сукупність окремих господарюючих суб'єктів, кожний з яких самостійно вибирає рішення і спосіб їх реалізації з безлічі альтернативних варіантів.

Наявність технологічних взаємозв'язків учасників кластеру визначає необхідність використання для аналізу, прогнозування та управління модельних уявлень спеціального виду. Методичну основу розробки такого подання можуть скласти моделі міжгалузевого балансу. Серед передумов і умов застосування балансових моделей немає спеціальних вказівок і обмежень на способи прийняття рішень. Як правило, відносини власників окремих господарюючих суб'єктів - учасників кластеру, будуються на основі рішень, прийнятих ними в термінах, обсягах поставок, ціні. Ці категорії також знаходять своє відображення в балансових моделях.

Адаптація моделей міжгалузевого балансу до аналізу поведінки кластерів в регіональній економіці повинна полягати в наступному: формування стандартної моделі економіки регіону балансового типу; визначення галузей, до яких належать підприємства, вхідні в певний кластер; конкретизація виду використовуваної моделі на основі аналізу вимог, що пред'являються до неї умовами конкретного завдання.

Вхідні в кластер підприємства пов'язані не тільки технологічно. Наявність спільного органу управління (координації) дозволяє учасникам перерозподілити ефекти своєї діяльності таким чином, щоб сумарний ефект перевершував для них приватні ефекти. Одним з дієвих інструментів досягнення цілей розвитку кластеру є регулювання цін на проміжні продукти, які й визначають технологічні взаємозв'язки підприємств - учасників кластеру. [5]

Реалізація алгоритму з інноваційного організаційно-проектного розвитку регіонального кластеру полягає в низці послідовних заходів.

1. Підготовчі роботи, які передбачають: аналіз регіону або галузі на питання актуальності проведення заходів щодо їх інноваційного організаційно-проектного розвитку; складання замовником (Адміністрацією) технічного завдання (ТЗ) на розробку програми з інноваційного організаційно-проектного розвитку регіонального кластеру; ознайомлення з чинним законодавством в області підтримки інноваційної діяльності в регіоні.

2. Аналіз регіонального кластеру, що включає: доказ того, що виділений кластер дійсно відповідає всім вимогам регіонального кластеру; проведення кластеризації (виділення в кластері підкластеру) і складання за її результатами карти регіонального кластеру; складання анкет і проведення по них анкетування суб'єктів господарювання, що входять у виділені підкластери.

3. Обробка результатів аналізу регіонального кластеру: визначення цілей, завдань і функцій адміністрації кластеру в цілому, і підкластеру, зокрема, встановлення взаємозв'язку кластеру з виділеними підкластерами за допомогою інноваційних інфраструктурних елементів рівня адміністрацій кластеру та виділених підкластерів.

Таблиця 1

Організація етапів формування кластеру

№ п/п	Зміст	Виконавець
1	Оцінка актуальності створення кластеру	Структурні підрозділи адміністрації регіональних органів управління
2	Оцінка можливості створення кластеру	Експертна рада, спеціалізований в конкретній галузі
3	Розкриття спонукальних мотивів для створення кластеру	Експертна рада, спеціалізований в конкретній галузі
4	Визначення цілей і завдань кластеру	Експертна рада, спеціалізований в конкретній галузі
5	Визначення складу учасників кластеру	Потенційні учасники кластеру; Ініціативна робоча група
6	Оцінка ресурсних можливостей для стимулювання ключових точок розвитку регіону	Потенційні учасники кластеру; Експертна рада, спеціалізований в конкретній галузі
7	Формування організаційно-правових положень створення кластеру	Структурні підрозділи адміністрації регіональних органів управління; Потенційні учасники кластера
8	Техніко-економічне обґрунтування організаційного проекту кластеру	Експертна рада, спеціалізований в конкретній галузі; Послуги консалтингу
9	Розподіл організаційних обов'язків між учасниками кластеру	Потенційні учасники кластеру;
10	Визначення ефекту функціонування кластеру	Структурні підрозділи адміністрації регіональних органів управління;
11	Формування механізму взаємодії кластеру з адміністрацією регіону	Структурні підрозділи адміністрації регіональних органів управління; Потенційні учасники кластеру;
12	Експертиза та висновок антимонопольного органу	Структурні підрозділи адміністрації регіональних органів управління
13	Розробка та підписання договору про створення кластеру	Структурні підрозділи адміністрації регіональних органів управління; Потенційні учасники кластеру.

Аналіз загального інтегрального показника ефективності показав, що його значення протягом десятирічного періоду значно не змінюється. Його середнє значення становить одиницю. Цей факт говорить про те, що протягом тривалого періоду в системі управління регіоном якісних позитивних змін не відбувається. Дана обставина обумовлена, насамперед, не досить активним використанням сучасних технологій в управлінні відтворювальним комплексом регіону.

Одним з подібних прогресивних підходів є кластерний, що дозволяє вирішувати широке коло завдань управління на основі підвищення ступеня координації процесів вироблення рішень окремими господарючими суб'єктами.

Висновок. Реалізація кластерного підходу до управління регіональною економікою зумовлює необхідність тісної взаємодії різних структурних підрозділів регіональних органів управління і господарюючих суб'єктів - потенційних учасників кластеру. Як перспективний напрям реалізації кластерних форм в економіці Причорноморського регіону, визначена інтеграція підприємств харчової, переробної промисловості, сільського господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України "Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки автомобілебудівної промисловості України" від 15.11.2001 р. № 2779-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 9. С. 68.
2. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні – К.: НІСД, 2011. – 47 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/inovac_pidhod-d3220.pdf.
3. Іщук С. О. Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку економіки регіону / С. О. Іщук // Регіональна економіка. – 2008. – № 3. – С. 248-249.
4. Підгрушний Г.П. Особливості стадійно-еволюційного розвитку регіонів України у контексті загальносвітових тенденцій / Г.П. Підгрушний // Український географічний журнал. — 2006. – № 2. – С.19-28.
5. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку/ Кіндзерський Ю.В., Якубовський М.М., Галиця І.О. та ін.; за ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерського; НАН України: Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 928 с.
6. Скорнякова І. В. Актуальні проблеми формування експортного потенціалу галузей обробної промисловості України / І.В. Скорнякова // Економіка промисловості України: [зб. наук. праць] – К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2006. – С.67-70.
7. Федішин І. Б. Розвиток економіки на основі промислових кластерів [Електронний ресурс]/ І.Б. Федішин – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2011_2_1/216-221.pdf.
8. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М.: ООО "Издательство АСТ", 2003. – 603 с.
9. Як українським регіонам вийти оновленими з глобальної економічної кризи / IX Львівський міжнародний економічний форум «Інвестиції. Інновації. Конкурентоздатність», 2009.